

Kwiecień 2026 w NIST – badania, debaty i rekomendacje dla samorządu

Nowe raporty i publikacje NIST

W kwietniu NIST opublikował kolejne opracowania oparte na wynikach prowadzonych badań:

- wstępną analizę [zmian sytuacji finansowej samorządów](#) w 2025 roku w porównaniu z rokiem poprzednim
- analizę [współzależności między depopulacją a likwidacją](#) małych gmin wiejskich
- analizę [poglądów pracowników administracji samorządowej](#) na temat wartości samorządu terytorialnego, przygotowaną na podstawie badań ankietowych zrealizowanych jesienią 2025 roku

Równolegle prowadzone są prace nad kolejnymi publikacjami. W maju planowane jest opublikowanie raportu dotyczącego finansowania zadań zleconych.

Obecność NIST w debatach i konferencjach

Eksperti Instytutu uczestniczyli w najważniejszych wydarzeniach samorządowych miesiąca, w tym w Europejskim Kongresie Gospodarczym oraz forum Local Trends. Wystąpienia przedstawicieli NIST koncentrowały się na prezentacji danych oraz rekomendacji dotyczących finansowania samorządów i przyszłych kierunków decentralizacji.

Dr Julita Łukomska wskazywała, że reforma dochodów JST z 2024 roku była istotnym krokiem w stronę zwiększenia stabilności finansowej samorządów, m.in. poprzez ograniczenie ich podatności na zmiany w PIT i CIT. Jednocześnie podkreślano znaczenie planowanej na 2026 rok ewaluacji systemu jako okazji do dalszego doskonalenia mechanizmów finansowych, zwłaszcza w zakresie:

- lepszego powiązania potrzeb wydatkowych z obiektywnymi czynnikami, takimi jak struktura demograficzna czy gęstość zaludnienia,
- zwiększenia autonomii dochodowej gmin.

Istotnym elementem kwietniowej aktywności była także konferencja naukowa organizowana przez Uniwersytet Rzeszowski. Podczas wydarzenia zaprezentowano wyniki badań dotyczących relacji pomiędzy miastami a tzw. gminami obwarzankowymi. Analizy prof. Pawła Swianiewicza i dr Anny Kurniewicz wskazują na duże zróżnicowanie tych relacji oraz potrzebę poprzedzania ewentualnych zmian strukturalnych pogłębioną analizą powiązań społeczno gospodarczych i preferencji mieszkańców.

Podczas forum Local Trends dr Anna Dąbrowska prowadziła panel poświęcony kluczowym problemom dostrzeganym przez kadrę kierowniczą działów finansowych administracji samorządowej. Podstawą dyskusji były wyniki badania SAM SON, przeprowadzonego przez NIST jesienią 2025 roku.

KWRiST – kwietniowa prezentacja NIST

Podczas kwietniowego posiedzenia Komisji Wspólnej Rządu i Samorządu Terytorialnego NIST zaprezentował analizy dotyczące finansowania zadań zleconych. Badania Instytutu wskazują, że w niektórych obszarach dochodzi do ich niedofinansowania, co w części przypadków prowadzi do sporów sądowych pomiędzy samorządami a administracją rządową.

Prof. Paweł Swianiewicz zwrócił uwagę na potrzebę:

- wypracowania jednolitej metodologii kalkulacji kosztów,
- wprowadzenia ryczałtowych kosztów pośrednich, co pozwoliłoby na bardziej przejrzyste i przewidywalne rozliczanie zadań realizowanych w imieniu administracji rządowej.

Szkolenia realizowane przez NIST

Od stycznia do kwietnia NIST zrealizował 15 szkoleń dedykowanych pracownikom samorządów w formule online, w których wzięło udział aż 4 623 uczestników.

Największym zainteresowaniem cieszyły się szkolenia dotyczące tematów praktycznych, w tym:

- procedura wydawania decyzji administracyjnej w praktyce urzędnika (niemal 800 uczestników)
- KPA w praktyce urzędnika (niespełna 700 uczestników)

Duże zainteresowanie wzbudza również zapoczątkowany pod koniec ubiegłego roku cykl szkoleniowy o funduszu sołeckim – zrealizowaliśmy trzy kolejne edycje tego cyklu, gromadząc łącznie ponad 300 uczestników. Dodatkowo z platformy szkoleniowej NIST, dedykowanej realizacji służby przygotowawczej, skorzystało blisko 1400 pracowników administracji samorządowej z całej Polski.

Inne działania – badania terenowe

W kwietniu NIST prowadził również badania terenowe w ramach projektu dotyczącego depopulacji obszarów wiejskich. Zespół badawczy odwiedził dwie gminy na Dolnym Śląsku dotknięte długotrwałym spadkiem liczby mieszkańców. Przeprowadzono rozmowy z przedstawicielami władz samorządowych, lokalnymi działaczami społecznymi oraz mieszkańcami. Zgromadzony materiał stanowi istotne uzupełnienie analiz ilościowych realizowanych w Instytucie.

Latem zakres badań zostanie rozszerzony o gminy położone w województwie podlaskim.

NIST jako zaplecze merytoryczne dla rządu i samorządu

Narodowy Instytut Samorządu Terytorialnego konsekwentnie umacnia swoją pozycję jako profesjonalne zaplecze badawcze wspierające procesy legislacyjne. Jak podkreślił dyrektor Instytutu, prof. Paweł Swianiewicz, podczas wystąpienia przed sejmową Komisją Samorządu Terytorialnego i Polityki Regionalnej, misją NIST pozostaje dostarczanie rzetelnych analiz stosowanych, które pozwalają lepiej rozumieć rzeczywiste wyzwania stojące przed samorządami i wspierają tworzenie skutecznych rozwiązań systemowych.